2e JAARG. MAANDBLAD No. 10 GRASMAAND 1938

DE WOLFSANGEL

STRIJDBLAD VOOR NEDERLANDSCH VOLKSBEWUSTZIJN

ONDER LEIDING VAN Mr. H. REYDON

UITGAVE – STICHTING DER VADEREN ERFDEEL – WERKGEMEENSCHAP VOOR VOLKSKUNDE
INTEEKENPRIJS ƒ 1,50 PER JAAR (ƒ 0,75 PER HALFJAAR) – LOSSE NUMMERS 15 CENT
BEHEER POSTBUS 51 LEIDEN – POSTGIRO 307867 DER VADEREN ERFDEEL – AMSTERDAM

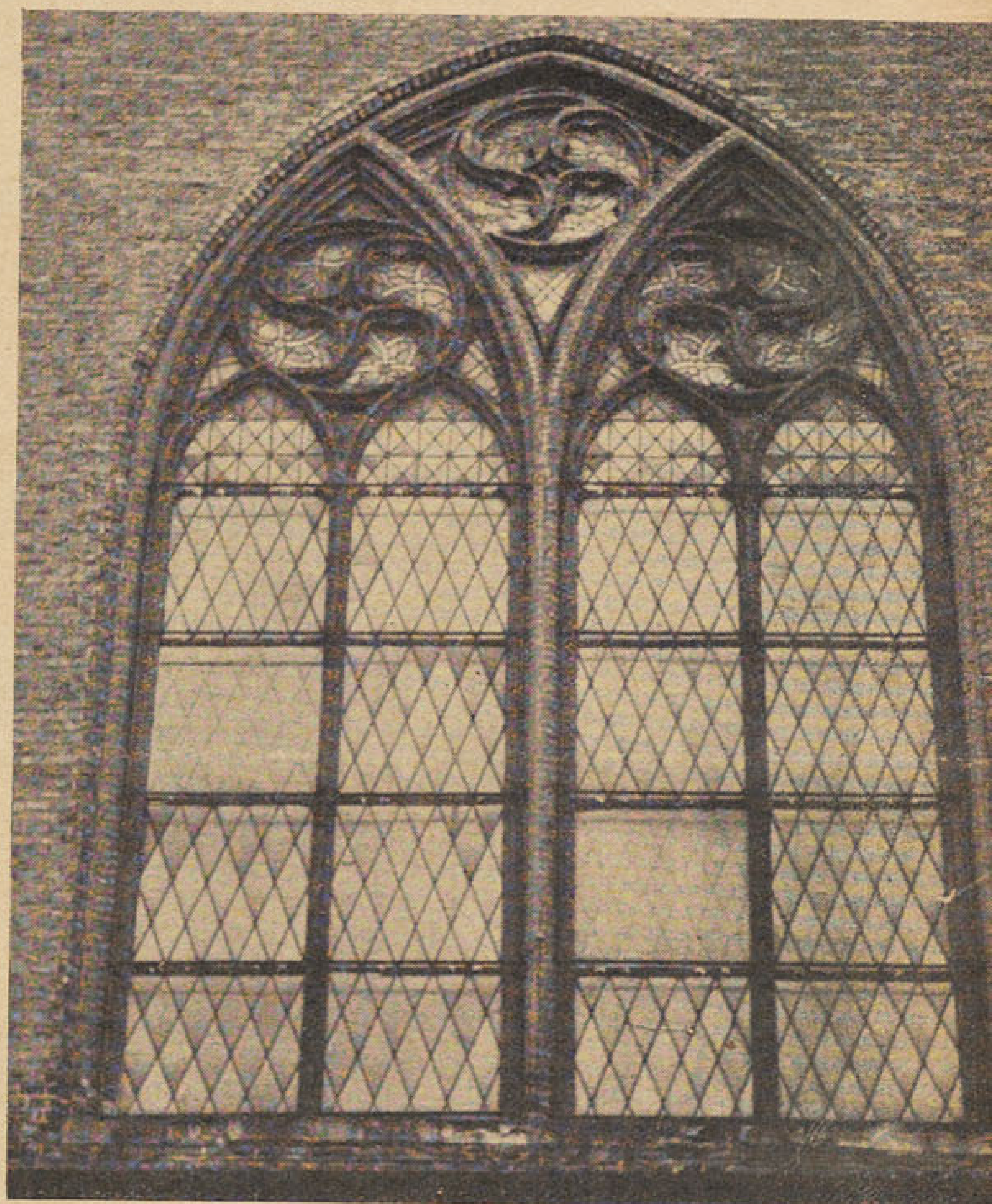

Strampel en Irminzuil

In het artikel over het St. Pietersfeest in Friesland in het nummer van Sprokkelmaand is sprake van een oud volksgebruik in Dantumawoude. Daar wordt gezegd:
„Op een feestterrein stonden twee z.g. strampels, gaffelvormige boomtakken, met eenige tusschenruimte in den grond. In de gaffel werd vastgekneld een vrij groote leeren bal, waaromheen touwen en linten dusdanig waren samengeknoopt rond een of ander kostbaar kleinood, dat slechts met groote moeite een en ander kon worden losgewerkt. Deze bal heette looverbal."
Die strampels werden dan temidden der dorpsjeugd geworpen, die de ballen uit de gaffels moest losmaken en ze afwikkelen om bij het begeerde geschenk te komen.
Men vraagt zich af, waarom dit kleinood niet gewoon in linten en touwen gewikkeld werd weggeworpen. Waarom die strampels en die leeren ballen? Het lijkt een nogal bewerkelijke geschiedenis om eerst een of ander voorwerp zoo met linten en touwen op een ronden bal te binden, dat het er niet afglijdt — zulk een kleinood zal wel meestal door zijn vorm zich daartoe niet zeer geleend hebben — om dan dien aldus bewerkten bal nog stevig in den gaffel te wringen. Men krijgt den indruk, dat dit kleinood een

Afb. 1.

Afb. 3.

latere toevoeging is; een vriendelijkheid aan de dorpsjeugd bewezen door het a.s. bruidspaar bij zijn intrede in den gehuwden staat, die een afscheid was uit de rijen van „de jonkheid", zooals men in Limburg zegt.
Als men het gebruik in dien zin zou mogen splitsen, dan houdt men twee bestanddeelen over: een afscheidsgeschenk van een bruidspaar aan de dorpsjeugd en een spel, waarbij een „looverbal" uit een gaffelvormige boomtak moet worden bevrijd, waarbij deze bal dan mogelijk met touwen en linten omwikkeld is. Op het eerste gezicht is n.l. niet uit te maken, of deze touwen en linten uitsluitend dienen om het kleinood vast te houden, of dat zij wellicht een andere beteekenis hebben.
Zoekende naar een aanknoopingspunt ter verklaring dezer „strampels" viel ons oog op een afbeelding in het werk van Zaborsky, „Urväter Erbe in Deutscher Volkskunst". Op blz. 199 komt daar een afbeelding voor (afb. 1) van een Irminzuil, welke zich bevindt op het kapiteel van een zuil in den Munster te Bazel. Het merkwaardige van deze Irminzuil is, dat zij een bal tusschen de beide takken draagt, die haar doet gelijken op de „strampels" uit Dantuma-

woude. De verklaring hiervan luidt, dat dit een zonnesymbool is.
De samenvoeging van een voorstelling der zon en de Irminzuil laat zich in de wereldbeschouwing van ons ras begrijpen. Wij zien toch zonnesymbolen in het algemeen zoo veelvuldig voorkomen met allerlei andere zinnebeelden samengevoegd, dat zulk een samenvoeging van een zonzinnebeeld en de Irminzuil slechts te beschouwen is als een bepaalde combinatie uit vele.
Waar wij nu hier zulk een voorbeeld uit het Germaansche deel van Zwitserland voor oogen hadden, viel aan te nemen dat ook Nederland voorbeelden zou leveren. Want weliswaar blijkt telkens weer, dat bepaalde stammen voor bepaalde samenvoegingen of bepaalde zinnebeelden een zekere voorkeur aan den dag leggen, maar niettemin is de vormenschat dezer zinnebeelden gemeengoed van alle Germaansche volken.
Zulk een Nederlandsch voorbeeld vonden wij in een Achterhoeksch geveltopteeken, afgebeeld in het werkje van A. G. de Bruyn, „Geesten en Goden in Oud-Oldenzaal" (afb. 2).

Afb. 2.

Toen ging ons een licht op. Wij dachten aan het artikel in De Wolfsangel no. 2 van den eersten jaargang (Hooimaand), over den levensboom, waarin wordt gewezen op het voortleven van de boomsymboliek in de gothiek. (Zie afb. 3). Beziet men zulk een gotisch raam, als hierbij afgebeeld, dan heeft men in den middenstijl, die zich vertakkend in tweeën in de spitsboog van het groote raam uitloopt, den grondslag van de Irminzuil. En tusschen deze beide takken van de Irminzuil vindt men ook hier een ronde zonneschijf, die als regel door zijn vulling — hier het hakenkruis met gebogen armen — nog eens duidelijk als zonnesymbool is gekenmerkt. Zoo leeft de door de bekeerders verwoeste Irminzuil voor eeuwig voort in de door de bekeerden naar eigen aard geschapen bouwstijl. Alom, waar gothische ramen het zonlicht lieten vallen binnen de gothische kerken, hadden Germanen de Irminzuil voor oogen! Het verwoeste erfdeel der vaderen werd zoo voor het nageslacht gered. En wij begrijpen nu ook de beweegredenen van dien bisschop, die verbood naar het geloof van hen, die deze gothische kerken bouwden, onderzoek te doen. Hij moet overtuigd geweest zijn, dat het beter was niet te veel te vragen, wilde hij zijn kerk voltooid zien!
Bezien wij in dit licht de „strampels", dan is de herkomst verklaarbaar. Wij hebben hier een figuur voor ons, die volkomen overeenstemt met het zinnebeeld van de Irminzuil met het zonnerad tusschen zijn takken. Dat deze strampels juist bij het St. Pietersfeest verschijnen is verklaarbaar uit het feit, dat dit den aanvang der lente inluidt.
Rest ten slotte nog, iets over de omwikkeling met touwen en linten te zeggen. In een der vorige nummers werd een en ander over „tooverknoopen" gezegd. Daarin werd o.a. gewezen op de gedachte, volgens welke de zon rond Midwinter gevangen is in een soort labyrinth, gevormd door haar eigen baan, die immers van Midzomer naar Midwinter toe zich als een slakkenhuis oprolt. Een zinnebeeldige voorstelling hiervan is de zonnespiraal, waarover in De Wolfsangel van Grasmaand 1937 is geschreven. Bij het voorjaarsfeest hoort de verlossing der zon uit het labyrinth van haar winterbaan, de uitwikkeling uit de spiraal. Na Midwinter draait de zon zich om en vindt den weg terug. Zinnebeeldig wordt dit uitgedrukt door het hinkelen der kinderen in een hinkelbaan, die den vorm van een slakkenhuis heeft. Oorspronkelijk was dit geen kinderspel, maar een religieuze plechtigheid: men danste den loop der zon.
Zulke banen, die den zonneloop verzinnebeelden, bestaan nog hier en daar in het buitenland en er wordt nog in „gedanst" ook. Het zijn de zgn. Trojaburgen, een naam, die doet denken aan het oude Troje der Grieken, maar daarmee niet te maken heeft in dien zin, dat zoo'n „Troja" van de oude Grieken is overgenomen. „Troja" houdt verband met „draaien"; het zijn dus „draaiburgen". En bij „burg" moet men ook weer niet in de eerste plaats denken aan een versterkte plaats, maar aan een plaats, die met den eeredienst onzer voorouders in verband stond.
Zulk een „Troja" doet het meest denken aan . . . een doolhof. Doolhoven rangschikken wij thans onder de genoegens van een uitspanning ergens buiten, maar zij zijn niets anders dan tot volksvermaak geworden oude religieuze heiligdommen.
Daarom lieten wij straks even in het midden, of bij de linten en touwen rond den looverbal alleen gedacht moest worden aan een middel om het geschenkje daarop te bevestigen. Met het voorjaarsfeest van den wederkeer der zon en den aanvang van het nieuwe zonnejaar houdt namelijk de gedachte van de bevrijding der zon uit de inwikkeling in haar winterbaan nauw verband. De touwen en linten kunnen daarom zeer wel oorspronkelijk met den looverbal verbonden zijn; de afwikkeling daarvan, oorspronkelijk geheel zinnebeeldig, kreeg dan een verklaring achteraf door het aanbrengen van een of ander kleinood binnen die omwikkeling.
Dat een mythische beteekenis aan dit spel ten grondslag ligt blijkt tenslotte nog uit een bijzonderheid der overlevering, volgens welke eens een meisje in het water van de dorpsvaart sprong, waarin de strampel lag, om met verlies van een schoen den prijs te bemachtigen. De voorstelling, dat de zon uit de wateren rijst, is oud Indo-Germaansch erfgoed. Het „kleine verlies" — in dit geval van een schoen — is een motief, dat in tal van sprookjes voorkomt, waarin de een of andere moeilijke of gevaarlijke taak moet worden verricht. De held slaagt, maar lijdt een klein verlies: een dichtvallende deur slaat hem de hiel af, of hij verliest een schoen.
Zoo openbaart ons dit halfvergeten Friesche dorpsgebruik geheel de wereldbeschouwing van een groot ras, welks cultuur zijn stempel diep op de wereld heeft gedrukt. In de handhaving dezer gebruiken en de wederinvoering, waar zij nog niet geheel vergeten zijn en overwoekerd door vreemd cultuurgoed, ligt mede een middel om het zelfbewustzijn en de innerlijke kracht van ons ras eeuwig frisch te houden.

„Trojaburg" bij Wisby op Gotland - Zweden

Verborgen overlevering

Aan het einde van het artikel onder bovenstaanden titel in no. 7 van den 2en Jg. van „de Wolfsangel" werden de lezers opgewekt, materiaal in te zenden omtrent het samenvallen van oude benamingen en oude gebruiken in bepaalde streken van ons vaderland, waaruit besloten mag worden, dat er in die streken waarschijnlijk voorname (heilig geachte) plaatsen onzer Germaansche voorouders gevonden werden; deze oproep geeft mij vrijmoedigheid, u het volgende te melden.

Allereerst iets over het woordje l o o.

Jhr. J. J. de Geer van Oudegein, die in 1860 over de baronie IJsselstein een boek heeft geschreven, bespreekt ook den oudsten waterstaatkundigen toestand aldaar en verklaart dan bovengenoemd woordje als: bosch. Hij doet zulks naar aanleiding van den naam van 't gehucht Meerlo en dien van het aangrenzende dorp Lopik.

Meerlo is dan het bosch tegenover den mond van de Mare of Meern, een stroompje, dat van den Leidschen Rijn (ongeveer ter hoogte van het dorpje de Meern, dat ook naar dit riviertje is vernoemd) zuidwaarts stroomde en in den Hollandschen IJsel uitmondde, in de onmiddellijke nabijheid van de Meernhoeve, die ook al haren naam aan dit vroegere watertje ontleende. Op eene kaart van Joost Jansz Beeltsnijer uit 1575 staat het nog geteekend en eene halve eeuw geleden kon men in de lage weilanden ten oosten van den Meerndijk de kil van dat water herkennen. Lopik wordt in oude oorkonden Lobeke gespeld en heet bij Jhr. de Geer dus „de beek door 't bosch". Weliswaar werd er vroeger méér woud gevonden in den omtrek dan thans (blijkens dorpsnamen als Woubrugge = woudbrug) en in elk geval acht de schrijver het bestaan ervan bewezen o.m. door dien naam Lopik, maar waarschijnlijker werden er ter plaatse alleen grienden gevonden, die in de baronie de hoepelmakerij in 't leven riepen, die nòg aan velen arbeid geeft.

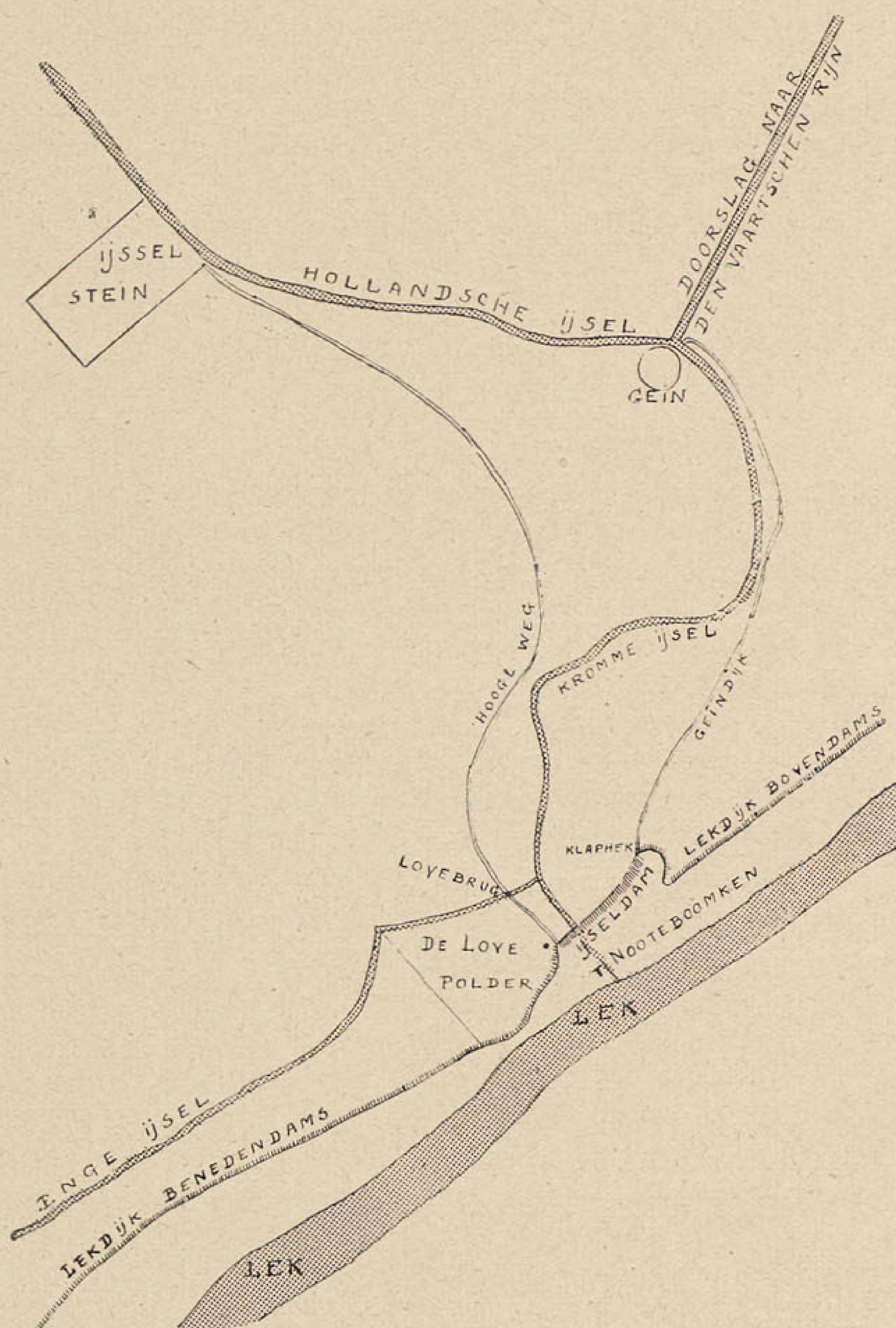
Wat nu de wijzen als waarheid verkonden,
Straks komt een wijzer, die 't wegredeneert.

Dit versje van P. A. de Genestet blijkt óók hier van toepassing, want in het uitgebreide werk „Het Dijks- en Waterschapsrecht vóór 1795", dat Dr. A. A. Beekman, de bekende aardrijkskundige, uitgaf, zegt hij op blz. 1096: l o is buitendijksch water, veelal een kil in buitengronden, een doorgang vormend (Deurloo), soms ook een in- of uitgang, of eene verbinding. Deze geleerde acht het woordje waarschijnlijk gevormd van het oude werkwoord liden, dat gaan, voorbijgaan beteekende en nog over is in onze woorden verleden en overlijden.

Ter toelichting van zijne opvatting over lo (= water), die vierkant staat tegenover die van Jhr. de Geer (lo = bosch), wijst dan de eerstgenoemde ook op Meerlo: de grond tegenover den uitgang der Mare èn op de verbinding van den Engen en den Hollandschen IJsel, derhalve op juist dezelfde voorbeelden als de Geer!

Genoemde verbinding heette eertijds de Loo, ten zuiden waarvan de Loyepolder en waarover de Loyebrug lag; beide bestaan nog. De Loobeke, die in een brief van bisschop Herman van 1185 genoemd wordt, heeft dan den naam gegeven aan Lopik en is zelf genoemd naar de hierboven genoemde Loo, den mond aan het boveneinde van de beek.

Zoo bestaat er dan een treffende tegenspraak tusschen twee geleerden van naam, die nu in het artikel in „de Wolfsangel" van Louwmaand 1938, op blz. 6, wordt opgelost in eene hoogere eenheid: een loo kan zijn een bosch, een open plek in het bosch, eene vlakte, een bron, indien deze een gewijd karakter hebben. Dit gewijde karakter werd door onze voorouders met het woord „loo" aangegeven. In dit verband moge verwezen worden naar

het artikeltje in no. 3 van den 2de Jg. over een gerichtsboom in de onmiddellijke nabijheid van de Loyebrug, n.l. het Noteboomken aan den IJseldam. Deze boom speelt in de geschiedenis van den Lekdijk een voorname rol: onder zijn bladerdak hield men soms rechtsdag, bijv. 2 Aug. 1641, en beëedigde men weleens nieuwe heemraden, bijv. 1 Juli 1651. Men mag veilig aannemen, dat deze handelingen daar plaats vonden van het jaar 1285 af, toen de IJseldam gelegd werd.

Maar waarom niet vroeger?

Omstreeks 1184 is het gedeelte Vaartsche Rijn tusschen Utrecht en Gein gegraven; bij laatstgenoemde plaats werd toen een dam gelegd, om te voorkomen, dat het Lekwater langs den IJsel en de nieuwgegraven vaart naar de stad Utrecht afstroomde en daar onheilen aanrichtte.

Bij dien dam moesten dan de goederen overgeladen worden, die door de koopvaardijschepen uit het noorden waren aangevoerd en bestemd voor Vlaanderen. Er heerschte in Gein toen dus — door de overlaaddiensten (de overtoom) en de tolheffing — een vrij levendig handelsverkeer. In 1217 werden de 15 huisgezinnen in deze buurt en onder Vreeswijk tot eene zelfstandige parochie gevormd door bisschop Otto van der Lippe; in 1294 kreeg Gein zelfs stadsrechten, waarvan de brief is afgedrukt, in de Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht, Jg. XII, blz. 255.

Deze handelsdrukte gaf natuurlijk aanleiding tot rechtshandelingen en dat de vierschaar daarvoor aan de open verbinding Lek-Hollandsche IJsel gespannen werd, is licht aan te nemen, zoo men er slechts op let, dat deze plaats zoowel van uit Gein als Vreeswijk gemakkelijk bereikbaar was. Ja, men kan zich zelfs zonder al te veel fantasie voorstellen dat men hier eene eeuwenoude gewoonte voortzette, wijl de oudste bewoners dezer streek reeds vóór den overtoom bij Gein, dus vóór 1184, onder den Noteboom op gezette tijden voor den rechtsdag en de daarmee gepaard gaande godsdienstige plechtigheden werden opgeroepen.

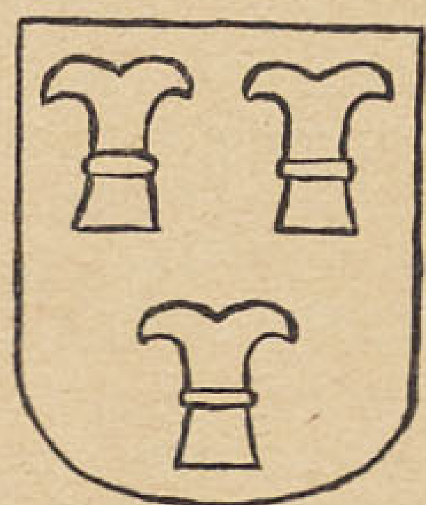
De streek rond Bemmel

In De Wolfsangel van Herfstmaand werd aan de hand van de vroegst bekend beleeningen van Stichtsche ridderhofsteden aangetoond, hoe verschillende daarvan hun ontstaan vonden in oudere hofsteden. De bezitter van zulk een hofstede bouwde op een gegeven oogenblik op zijn erfgoed een steenen toren of huis, waardoor een verdedigbaar kasteel ontstond, een ridderhofstad. De beleeningen met deze ridderhofsteden brachten ons terug tot den vroegmiddeleeuwschen tijd der ontwikkeling van het leenstelsel en gaf ons daardoor gelegenheid een blik te slaan in vóórmiddeleeuwsche verhoudingen. Wij zagen, hoe de laatste resten van den stand van vrije Germaansche erfboeren, die na de onteigening op groote schaal ten behoeve van kerk, kloosters en Frankische grooten nog waren blijven bestaan, in het zich ontwikkelende leenstelsel opgingen. Vrije erfhoeven werden tot ridderhofsteden, die voortaan als leengoed werden bezeten.

In verschillende van die gevallen konden wij sporen van oud-Germaansche toestanden achterhalen.

Zoo vonden wij onder andere in plm. 1400 de beleening van Aernt van Lunenborch met de (nog bestaande) ridderhofstad Lunenburg. Deze Aernt van Lunenborch stamde uit het geslacht van Zyll; hij werd echter naar zijn ridderhofstad genoemd, gelijk nu nog in Twenthe de boer naar zijn hofstede wordt genoemd, zoodat de buurt vaak zijn eigen naam vergeet. Deze ridderhofstad Lunenburg heeft nog steeds als wapen het geslachtswapen der van Zyll's. Dit verschijnsel, dat ridderhofsteden en heerlijkheden een eigen wapen hebben, dat dus bij het goed hoort — in tegenstelling met de geslachtswapens, die aan een geslacht eigen zijn — verdient in het voorbijgaan wel opmerking. Het is als regel het wapen van het geslacht, dat oorspronkelijk de heerlijkheid of de ridderhofstad als familiegoed bezat, hetwelk op deze wijze als het ware aan het goed is blijven kleven, ook toen dit door uitsterven der oorspronkelijke bezitters in andere geslachten overging. Men kan hierin dezelfde eigenaardigheid van het volkskarakter aantreffen, die ook de huismerken als merk van de hofstede, niet van het geslacht of den bezitter beschouwde: een groote gehechtheid aan den bodem en het gevoel, dat de hofstede den grondslag van het geslacht vormt. Vandaar ook de naamgeving naar de hofstede, die aan de vorming van zoo tallooze geslachtsnamen ten grondslag ligt en die wij thans nog in Twenthe als levende volkszede terugvinden.

Van het wapen der ridderhofstad Lunenburg gaven wij een afbeelding, die helaas ondersteboven werd afgedrukt. In de figuren zagen wij Irminzuilen.

Deze figuren komen nu ook voor in andere wapens dan dat van het geslacht van Zyll. In de wapenkunde plegen zij te worden aangeduid als „schaakstukken", omdat zij daar iets van weg hebben, of ook als „bemmels". Deze laatste term heeft merkwaardigerwijze geen enkele andere beteekenis dan die van bedoelde wapenfiguur.

Men heeft zich op allerlei wijze het hoofd gebroken, hoe die figuren aan den naam „bemmel" kwamen en wat dan wel zoo'n „bemmel" voorstelde; maar zonder veel succes. Wapenkunde en taalkunde zelf boden geen verklaring voor deze figuur, die enkel door de zinnebeeldenkunde te verklaren is.

In het wapen van het geslacht van Zyll zijn deze „bemmels" zwart op een zilveren schild. Eveneens zwart op een zilveren schild komen ze evenwel ook voor in een ander wapen, dat van het geslacht van Bemmel.

Dit wapen vinden wij o.a. afgebeeld op het grafmonument van den admiraal van Ghendt, in het koor van de Domkerk te Utrecht. Gent is een plaatsje in de buurt van Bemmel, in de Betuwe. De geslachten van Ghendt en van Bemmel zijn bekende adellijke Betuwsche geslachten geweest. Geen wonder, dat de admiraal van Ghendt aan het geslacht van Bemmel verwant was en het wapen van dit geslacht onder zijn kwartieren prijkt.

Het feit, dat de geslachten van Zyll en van Bemmel hetzelfde wapen voeren, met dezelfde kleuren, doet het vermoeden rijzen dat zij nauw aan elkaar verwant zijn; dat de van Bemmels wellicht oorspronkelijk van Zyll's waren of omgekeerd, of dat beiden uit een ouder geslacht zijn gesproten. De oplossing van deze vraag kan van belang zijn om er achter te komen, waar de oorsprong van het wapen ligt. Het feit echter, dat de eigenaardige wapenfiguren in beide wapens in de wapenkunde met den naam „bemmels" plegen te worden aangeduid, maakt het aannemelijk, dat die naam zijn oorsprong in het wapen der van Bemmels heeft. Men zag blijkbaar in dat wapen een drietal figuren, waarvan men de beteekenis in later eeuwen niet meer wist, en noemde ze daarom maar „bemmels".

Dat zou er dus op wijzen, dat het aanzien van het geslacht van Bemmel zeer oud was en de oorsprong van zijn wapenfiguur zich in een ver verleden verloor. Wij vroegen ons daarom af, welke aanwijzingen daarvoor bestaan, en in welke richting die wijzen.

Zeker is Bemmel een oud dorp. Het werd in 850 aan de kerk van Utrecht geschonken. De kerk was gewijd aan St. Donatus. Van dien naam zijn twee heiligen uit vroegen tijd bekend: St. Donatus, bisschop van Arezzo in Italië, uit de 4e eeuw, die wordt afgebeeld met een wagenrad waarop vijf brandende kaarsen; en St. Donatus, bisschop van Besançon in Frankrijk. Deze laatste was de zoon van den Frankischen hertog Waldelenus. Het ligt voor de hand, hier aan den laatste te denken; wellicht dat aan het rad met de 5 kaarsen van zijn naamgenoot, hetwelk aan een zonnerad doet denken, hier ook eenige beteekenis toekomt. Van beide gelijknamige heiligen valt de feestdag op 7 Augustus, zij zijn dus min of meer vereenzelvigd.

Rond Bemmel vindt men verschillende plaatsjes, welker naam eenige merkwaardigheid bezit en het geval wil, dat men hier ook een opeenhooping vindt van kasteelen. Dit laatste wijst er op, dat verschillende aanzienlijke geslachten hier van ouds dicht opeen woonden.

Laten wij ze achtereenvolgens eens nagaan.

Een goed hulpmiddel daarbij is het bekende Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa, in 1841 verschenen; in een tijd dus, toen veel oude gebouwen nog niet waren afgebroken, en het moderne verkeer allerlei oude overleveringen nog niet had doen verloren gaan.

Bemmel zelf is een oude heerlijkheid. Wij zagen reeds, dat het dorp in 850 aan de kerk van Utrecht werd geschonken. Dat is een verschijnsel, dat wij meer zien bij plaatsen, die voor den eeredienst onzer voorvaderen eenige beteekenis hadden. Zulke plaatsen werden bij voorkeur onder het direct gezag der kerk gesteld, opdat het oude geloof met kracht kon worden uitgeroeid. Een voorbeeld daarvan zagen wij in Twenthe bij het Kruisselt.
In het nummer van Oogstmaand werd een vermoedelijke heilige lijn Arnhem-Nijmegen besproken. Deze loopt over Bemmel.
Ten N.W. van Bemmel vermeldt de stafkaart een „Kattelegersche straat"; ten W. een „Hamerstuk".
Voorts vindt men te Bemmel een kasteel Kinkelerburg, waarvan de Katholieke Encyclopedie vermeldt, dat volgens de overlevering daar een koninklijke burcht zou hebben gestaan, waar Claudius Civilis zou hebben gewoond. Hoewel dit natuurlijk niet meer dan een volksoverlevering is, wijst het toch op een traditie, dat in deze streken de opstand der Bataven tegen de Romeinen haar brandpunt vond. Deze traditie is in overeenstemming met de vondst van overblijfselen der Romeinsche bezetting in deze streek. Uit de vroegste gegevens betreffende omliggende plaatsen weten wij, dat hier ook na de volksverhuizingen Germaansche boeren woonden. Het nabij gelegen Gent bv. is een der oudste plaatsen van de Betuwe. In 793 gaven Waltes en Richluit eenige goederen in de Betuwe, gelegen „in villa Falburgmarca" en „in villa Gannitaemarca" aan het klooster Lorsch bij Mainz. Wij herkennen in die namen Valburg en Gent, beide als marke aangeduid; de bijvoeging „villa", landgoed, duidt er op, dat deze marken na de verovering door de Franken tot grootgrondbezit werden. In latere ruilingen en schenkingen van bezit van het klooster Lorsch in deze buurt is dan ook sprake van „servi", slaven. Daarmee zijn de eertijds vrije markegenooten der marke Gent bedoeld: de Frankische verovering heeft hen tot lijfeigenen gemaakt op een „villa", een grootgrondbezit, en sommigen van hen met hun voormalig grondbezit aan de kerk ten geschenke gegeven. Natuurlijk — zouden wij haast zeggen — vinden wij ook vermeld, dat de kerk te Gent gewijd was aan den H. Martinus, den Frankischen heilige, die Wodan moest vervangen.
Van het niet ver van daar gelegen Elst is bekend, dat dit dorp in 726 door den Frankenkoning Karel Martel aan den eersten bisschop van Utrecht, Willibrord, werd geschonken, die een van zijn volgelingen, Werenfried, erheen zond om de inwoners te bekeeren.
Verder vinden wij onder Bemmel de heerlijkheden Doornenburg, Doornik en Hulhuizen vermeld.
Van Doornenburg zegt van der Aa, dat de kerk aldaar de oudste christenkapel dier streek zou zijn. De naam op zichzelf — evenals Doornspyk, dat oudtijds als Thornspyc of Thorspyc voorkomt — wijst op een oude heilige plaats. Verder vermeldt van der Aa hier een bouwhof „de Doornenburgsche woerd," op een plaats waar vermoedelijk vroeger de lijkplechtigheden der Germanen en Romeinen hebben plaats gehad. Wellicht zijn er in die woerd brandresten aangetroffen. Verder stond er in 1841 nog een overoude eikenboom.

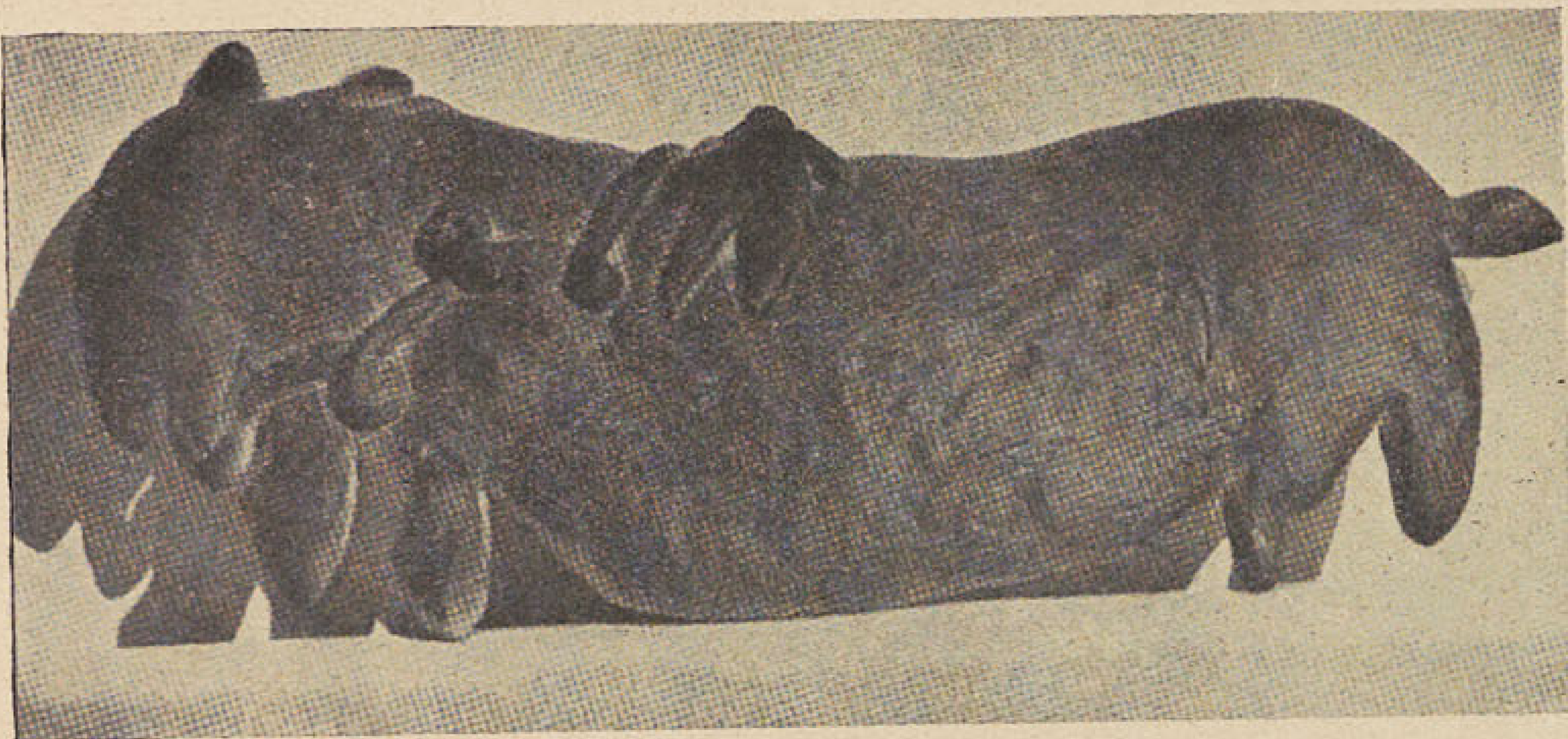

Bij deze Doornenburgsche woerd vermeldt van der Aa voorts een stuk bouwland, dat den naam van „Elskeshof" draagt, en waar volgens hem „veel scherven van Romeinsche en oud-Duitsche (Germaansche, bedoelt hij) urnen, brokken duifsteen en blauw marmer" werden gevonden. Nu verbergt zich achter namen, die met „el" of „els" aanvangen soms de naam „hel", het rijk der doodsgodin Hel. Na de kerstening heeft „hel" gelijk alle voorvaderlijke religieuze voorstellingen een ongunstige beteekenis gekregen, het werd de plaats, waar de niet-christenen na den dood gefolterd zouden worden; maar oorspronkelijk beteekent het alleen de verblijfplaats van de afgestorvenen, zonder eenige ongunstige of angstaanjagende bijbeteekenis. Dit komt nu heel aardig uit met van der Aa's mededeeling, dat op de Doornenburgsche woerd oudtijds de lijkplechtigheden der Germanen en Romeinen zouden hebben plaats gehad.
Verder noemt van der Aa onder Bemmel ook nog een uiterwaard die „Roswaard" heet en dus iets uit heeft te staan met het Germaansche offerdier, het paard.
De stafkaart geeft onder Doornenburg voorts een „Nicolaaswaard" en een „Lohof". Merkwaardig is, dat de weg van het dorp Doornenburg naar de Lohof de „Duistere Straat" heet.
De naam Doornik wijst in dezelfde richting als Doornenburg. Hulhuizen was grootendeels in de rivier verdwenen; ook hier was de kerk aan den H. Martinus gewijd. Mogelijk verbergt „Hul" hier den naam „Ullr", een Noordsche naam van Wodan. Van der Aa vermeldt tusschen Kesteren en Lienden in de Over-Betuwe nl. een plek, die „Hulle-Wulle-Waaitje" heette, waarvan hij zegt: „Deze plaats is bij het landvolk vermaard, doordien het elkaar diets maakt, dat aldaar het ijzeren veulen rijdt". Uit Twenthe kennen wij plaatsen, waar het „grijze veulen" spookt en dat wijst op oude Wodanvereering ter plaatse.
Als wij de gevonden gegevens samenvatten, dan kunnen wij zeggen dat de figuur, welke in de wapenkunde „bemmel" wordt genoemd, zeer waarschijnlijk haar naam dankt aan het feit, dat zij voorkwam in het wapen van het adellijk geslacht van Bemmel; dat dit geslacht zijn oorsprong vond in een streek, waar sporen van Germaansche bewoning uit zeer vroegen tijd gevonden zijn en dat de streek rond Bemmel ook in den eeredienst onzer voorvaderen zekere beteekenis kan hebben gehad. Het geval lijkt ons belangwekkend genoeg om het onderzoek dieper voort te zetten. Welke lezer van De Wolfsangel, die in de nabijheid woont, zet het onderzoek ter plaatse voort?

Stuten en stoeten

In Friesland kan men algemeen bij de bakkers naast de z.g. „pofkes", krentenbollen met weinig krenten, ook krijgen ditzelfde baksel, maar in langgerekten vorm. Het staat bekend onder de naam stût (spr. uit stuut). Onlangs bij het lezen van een Schotsche 18de eeuwsche ballade stootte ik op het woord „steed" = strijdros. En in een oogwenk zag ik daar voor me de oude Germanen, hun strijdros, steed, offerend. Ik meende nu naar analogie van eenige andere nog bestaande woorden te mogen vaststellen, dat onze Friesche stût in de grond der zaak niets anders is dan dit Schotsche en Engelsche woord voor strijdros. We kennen hetzelfde woord nog b.v. in stoeterij.
Daar hebben we dan allereerst de bekende Twentsche taofeltis s t o e t e, vaak omwonden door een groote worst. Dit product, op elke boerderij in Twente op Stoetentoms (St. Thomas, 21 Wintermaand) gebakken, wordt op Oudejaarsavond gegeten; een midwinter-offerbrood dus. Op hoogen ouderdom zou misschien ook kunnen wijzen de schertsende benaming „kruwagenrad".
In het dorpje Horst (L.) wordt het „Kerst-p a a r d" gebakken, een paardvormig gebak van wittebroodsdeeg, waarop bovendien krakelingslingers zijn aangebracht. Hier is dus nog het paard zelf aanwezig.

Kerstpaardgebak uit Horst (L.)
Afb. naar v. d. Ven Feestbrood in Midwintertijd

Verder voorkomen van dierennamen voor producten uit de bakkerij hebben duidelijk gemaakt, dat deze vormen in brood het echte dier hebben vervangen. Enkele voorbeelden hiervan zijn nog rond Kerstmis en Nieuwjaar: de Kerstuitdeling aan de kasteelpoort in Laagkeppel, waar in den nacht vóór 1sten Kerstdag om 12 uur spek wordt uitgedeeld; het worstebrood in Breda; spekkendikken in O.-Groningen; kerstduivekaters uit Nieuwendam; kalverpoot in Friesland bij ijsvermaak. De oublies of oblaten wijzen bovendien op offeren!

Ik meen dan ook te mogen besluiten, dat de Friesche stuten, en de Drentsche, Twentsche, Geldersche en Brabantsche stoeten oorspronkelijk het offerbrood waren, dat het paardoffer verving.

(Aanteekening: Stoeterij komt van het middelhoogduitsche „stuot" dat paardenkudde beteekent. Het Engelsche „steed" komt van het angelsaksische „stêda", hengst. Ons middelnederlandsch heeft dit als „stuite".

„Stoet", brood, komt in de middeleeuwen reeds bij ons voor met de nevenvorm „stuite". Het is een Friesch-Oostnederlandsch woord. In het West-Vlaamsch komt het nog voor als „stuite", snede brood; op Urk als „stuutje", klein wittebroodje.

„Stuut, stuit, stoet" hebben ook de beteekenis van „bil"; men denke aan „stuitbeentje". „Stuit" staat in verband met „stooten".

Het is moeilijk met zekerheid te zeggen, of hier alleen toevallige klankovereenkomst in beide woorden is, of dat zij inderdaad verband houden. Dit laatste is niet onmogelijk, omdat het paard van ouds hèt Germaansche offerdier was en het eten van paardevleesch door het christendom zeer uitdrukkelijk als een heidensche handeling werd verboden. Het is ook een feit, dat koeken later het paardoffer hebben vervangen, waarbij de paardenbil zeer wel den vorm kan hebben gegeven aan de koek).

Onderzoekingstocht op de stafkaart (III)

De eerste twee hoofdstukken van dit vervolgartikel waren gewijd aan de namen van bergen, heuvels en andere oorden, die in het Noorden gelegen waren van een groot aantal groepen eigenaardige plaatsnamen, in welke schrijver dezes voor-christelijke oude punten van samenleving en oude heiligdommen vermoedt, welk vermoeden hoe langer hoe meer vasten voet krijgt bij het zich dieper inwerken in de beteekenis der verschillende naamsaanduidingen.

Het eerste hoofdstuk had betrekking op de Noordelijk gelegen Reuzen- en Wodansbergen, ook Haakenbergen geheeten — het tweede ging over de eveneens Noordelijk gelegen Braam- en Helbergen.

Dit hoofdstuk zal thans zeer in het kort handelen over de vergader- en gerechtsplaatsen, die tevens plaatsen waren, van waar uit de voornaamste feestdagen van het jaar bepaald konden worden uit de zonnestanden, die vanaf deze plekken waargenomen konden worden.

Volgende hoofdstukken zullen dan nog handelen over de plaatsen, waar de gewijde sportfeesten plaats vonden, gelijksoortig aan de Grieksche Olympische spelen; de plaatsen, waar de heilige paarden gehouden werden, de drie-heuvel-heiligdommen, de „zevenbergen" en de „zeven boomen", de Goudsbergen en de Galgenbergen.

Zoo langzamerhand zal zich dan een volledig beeld ontvouwen van de oude heilighommen onzer voorouders, en wat deze ons te zeggen hebben. Een rijke bron van onderzoek ligt hier nog open voor iedereen, die belang stelt in deze zaken en de eerst navorschingen hebben reeds aan het licht gebracht dat ongeveer overal in ons land gelegenheid is daadwerkelijk dit onderzoek ter hand te nemen.

Het aantal groepen, waarvan in het eerste hoofdstuk van dit artikel nog maar een twaalftal bekend was en in het tweede een vijfentwintigtal, is thans reeds uitgebreid tot ongeveer veertig, en nog komen er geregeld opgaven bij uit streken, waarvan ons tot nu toe geen kaarten ter beschikking stonden, of van plaatsen, die niet op de kaart vermeld staan en alleen in den volksmond nog voortleven.

Overal in ons land, in Noord-Brabant en Limburg, ook in Zeeland en Holland komen de namen voor, die betrekking hebben op de onderwerpen, die hier behandeld worden. Er is zelfs een vermoeden, dat steden als Utrecht en Den Haag van oorsprong zulke oude middelpunten geweest zijn. Ook hier vinden wij, deels in straatnamen, de zelfde klanken terug als elders. Van Den Haag zou dat een bevestiging kunnen worden van de vermoedens, uitgesproken in een artikel van dit tijdschrift van Herfstmaand 1936, no. 4, waar sprake is van een „oud-germaansch heiligdom in die Haghe".

Gerecht en vergaderplaatsen kunnen wij vermoeden op plaatsen, waar wij namen vinden met het woord „kruis-" „baken-" „scholten-", „ding-", „gezelle-" „linde", „wolf" en „waal-".

Enkele malen is dit onderwerp hier reeds ter sprake geweest. Er verscheen een artikel over „het Kruisselt" in de Luttermarke, en „De Knolle" bij Oosterwolde in Friesland. In de reeds opgegeven groepen vinden wij deze namen regelmatig voorkomen, en ook hier en daar op andere plaatsen kunnen wij deze namen vinden.

Vergader- en gerechtsplaatsen hooren ongetwijfeld steeds bij elkaar; soms vinden wij ze bij een enkele groep naast elkaar, maar veelal werd dezelfde plaats voor beide handelingen gebruikt, hetgeen ook volkomen begrijpelijk is.

Volgens Prietze, „Das Geheimnis der deutschen Ortsnamen", is uit berichten uit de 15e eeuw nog bekend, dat oude gerechtsplaatsen gekenmerkt waren door hooge kruizen, die opgericht stonden. Deze werden dan ook vaak „Bakens" genoemd. Hij vermeldt dan nog, dat dergelijke kruizen overal in Noord- en deels ook Midden-Duitschland tot de aankleeding der gerechtsplaatsen behoorden. Ook is bekend, dat deze kruizen van oudsher geen rechtopstaande kruizen waren, maar schuinstaande, zoogenaamde „maalkruizen". Men spreekt dan ook van „maalstede", „maalgerecht" en „maalmannen".

In no. 8, 2e jrg. van dit blad lezen wij dan bijvoorbeeld, hoe op het Friesche eiland Sylt men aldaar op St. Pieter bijeenkwam op de „Tinghooger", de dinghoogte, om te „biikebreenen". Het vuur was oorspronkelijk het teeken, het baken, om het volk samen te roepen, wanneer vergaderd of rechtgesproken moest worden.

Een ander voorbeeld is de „Uddeler Heegde" bij Uddel op de Veluwe, waar van oudsher de bijeenkomsten der marke gehouden werden — wij vinden op deze vlakte de „Kruisbergen" op de kaart opgegeven.

Bij Malestein bij Nijkerk ligt de „Kruishaar", een vierkant omwalde ruimte, waarvan eveneens bekend is, dat daar de deelgerechtigden der marke te samen kwamen.
Elders vindt men „kruisboomen" of „kroezeboomen", ook wel „bakenboomen" genoemd. De „baken" in de Ageler Esch bij Ootmarsum is nog bekend door zijn jaarlijksche brooduitdeeling, die een overblijfsel vormt van oude voorchristelijke plechtigheden.
Volgens E. von Wecus, „Die Bedeutung der Ortsnamen für die Vorgeschichte", was het kenteeken der gerechtsplaats een eik, esch, beuk of linde, soms ook een zuil, waaraan het „maalkruis" bevestigd was, vaak met daarin opgehangen de hamer van Donar, het rechtssymbool, dat ook thans nog overal op vergaderingen en bijeenkomsten wordt gebezigd.
Dat men voor deze vergader- en gerechtsplaatsen het „maalkruis" als zinnebeeld uitkoos, behoeft ons niet te bevreemden — het „maalkruis" immers, als oeroud zinnebeeld van den zonneloop, als teeken der eeuwige ordening der schepping, is een zinvol teeken van die orde, welke wij allen ook nu nog in onze samenleving nastreven.
Nog begrijpelijker wordt dit, wanneer wij weten, dat deze plaatsen steeds tevens gebruikt werden als waarnemingspost van den zonneloop, om hieruit de belangrijke tijdstippen van Midwinter en Midzomer te kunnen bepalen. Aan het eind zullen wij hiervan enkele duidelijke voorbeelden geven.
Wij kunnen hieruit belangrijke gevolgtrekkingen maken over levens- en wereldbeschouwing onzer voorouders. Godsdienst, samenleving, rechtspraak en akkerbouw waren innig met elkaar verweven tot één onscheidbaar geheel, en waren allen een afspiegeling van de groote wereldorde.
Ook de lindeboom zien wij op verschillende plaatsen opgegeven. Bij de groep om Haaksbergen vinden we een Linteloo, bij Lunteren een Lindeboomsberg. Bij kasteel Putten bij Elburg wijst men nog een heuveltje aan, waar eertijds de „Vrytlinde" stond. Wie daarop vluchtte, was gewaard tegen elke vrijheidsberooving.
In Hilversum heeft men behalve een „Boomberg" ook een „Lindeheuvel".

Vaak zijn deze oude vergader- en gerechtsplaatsen tot nog voor kort door de oude boerenmarkgemeenschappen in gebruik gebleven. Door de invoering van het Romeinsch recht met zijn doorgevoerde centralisatie hebben deze hun genadeslag gekregen, om te verdwijnen bij de Fransche Revolutie. Tal van bijzonderheden hierover zijn nog bekend, omdat op de Rijksarchieven de oude markeboeken, die vaak tot honderden jaren terug loopen, en waarin de verslagen der bijeenkomsten neergeschreven werden, grootdeels nog bewaard zijn gebleven. Het zou wel van belang zijn hier eens nader op in te gaan, omdat uit deze zuivere volksrechtspraak beginselen naar voren komen, die geheel vreemd zijn aan de zuidelijke, Latijnsche opvattingen, die thans onze rechtspraak beheerschen. Daarvoor is het echter in dit artikel de plaats niet; wij willen hier alleen laten zien, hoe de stafkaart een wegwijzer kan zijn, ook om den weg te vinden naar onze voorouders.
E. von Wecus bericht nog, dat de voornaamste gerechtsplaatsen ook werden aangeduid met den naam „Wolf-".
We denken daarbij in dit geval aan de reeds eerder in dit blad beschreven „Wolfskamer" met de „Grieze Pinke" bij Oldebroek. Inderdaad laat zich in deze buurt geen andere plaats vinden met een aanduiding, dat daar de vergaderplaats geweest zou zijn.
En zoo komen wij ook op de bevestiging, van hetgeen Herm. Gauch beweert in zijn boek „Der Germanische Glaube", dat deze gerechtsplaatsen hemelkundig georiënteerd zouden liggen. Wij denken slechts aan de hemelsrichtingen, ten opzichte van welke de „Grieze Pinke" gericht ligt.
Ook van verschillende andere vergaderplaatsen hebben wij deze oriënteering naar de windstreken en de richtingen van zonsop- en ondergang op Midzomer en Midwinter kunnen vaststellen, en zeer in het kort zullen wij hiervan enkele voorbeelden geven.

DE „KROSBULTEN" BIJ WEZEP IN DRENTE.

Oost de Ruitenberg, West een op de kaart aangeteekende „steen".
Zonsopgang in Midwinter de „Elsjessteen".
Zonsondergang op Midwinter wederom een op de kaart vermelde „steen".

KRöSENBERG BIJ VASSE.

Oost de Braamberg, West „Boerrigter"

KROESEBOOM OP FLERINGER ESCH.

Oost de „Huneborg".
N.W. kerk Geesteren.
Z.O. Vrongraad, kerk Nystad, kerk Oldenzaal.
N.O. „Ruisberg".
Z.W. Boerrigter, kerk Bornerbroek, Wolves, Looakkers bij Stokkum, Linteloo, Klokke, Galgengoor, Enzerinck, Trompet, Oudenhof, kerk Doesburg, Malland, kerk Duiven, 't Loo, kerk Angeren, huis Doornik, kerk Lent, kerk Hees bij Nijmegen.
We hebben hier dus wel een zeer opvallende lijn, over een lengte van ongeveer 80 KM is deze na te gaan. Wij vermelden nog even, dat wij gemakshalve met N.W., Z.W., N.O. en Z.O. aanduiden de hoek, die de zon bij op- en ondergang op Midzomer en Midwinter maakt, dus een hoek van 132 graden met de Noord-Zuidas.
Ook de volgende lijn over vergaderplaatsen is verbijsterend lang (ong. 95 KM) en verloopt in dezelfde richting.
Huneborg in Twente, huis Twickel, kerk Delden, Exterkaten, Scholte, Gelselaar, Hazelberg, (Azenberg of Hezenberg?), Dinsdag, Gr. Brandeburg, kerk Keienburg, Galgenberg bij Laag Keppel, toren Didam, toren Oud-Zevenaar, Erlecom, Thorensche straat, Musschenberg (Mutsaartberg?) bij Nijmegen.

KRUISHAAR BIJ NIJKERK.

Z.W. kerk van Zwartebroek.

LINDEBOOMSBERG BIJ LUNTEREN.

N.W. kerk van Barneveld.
Z.W. kerk van Lunteren.
Z. Galgeberg.

LINTELO BIJ AALTEN.

Oost de kerk van Aalten.

DOBBE GELLE BIJ NIERSEN.

W. kerk van Elspeet.
N.W. 't Uldert.
N. Kraaienberg.
O. Galgenberg.

GEULEKAMP BIJ DIDAM.

O. kerk van Didam.
W. kerk van Kilder.
N. kerk van Achterwehl.
Z. Hoog-Elten.
Z.W. kerk van Millingen.
N.O. kerk van Wehl.
N.W. kerk van Giesbeek.
Z.O. Galgenberg Montferland.

SCHOLTENLINDE.

N. Goudkamp en Huneborg.
Z. kerk van Oldenzaal.
W. Vrongraad, kerk Albergen, Mekkelenberg.

WOLFSKAMER BIJ DOORNSPIJK.

N. Ganzeberg.
Z. Broodberg.
O. Heesberg.
N.W. Oude Kerk van Doornspyk.
Z.W. de z.g. „kei van Nunspeet"
N.O. molen van Mulligen.

SCHOLTEN RENSINK BIJ AALTEN.

N.O. Lindeboom.
Z.W. kerk van Klein Breedenhoek en Diesfelderhof.
N.W. Lintelo.

SCHOLTENHUIS.

W. de kerk van Winterswijk.
N.O. Kesebrink.

SCHULTE HESSING.

O. kerk Sudlohn.
Z. Galgebulten.
Z.O. Lichtenberg.

DINGSTEDE BIJ MEPPEL

O. Lankhorst.
W. St. Jans Klooster.
Z. Dingstede bij Zutfen.

N.W. kerk Wanneperveen.
Z.O. kerk Staphorst.
N.O. kerk Meppel.

PREEKSTOEL BIJ HELLENDOORN.
W. Ligtenberg.
O. Hooge Hexel.
N. Soepenberg.
Z. Eversberg.
Z.W. Klinkenbelt.
N.O. kerk Daarle.
Z.O. Ligtenberg.
N.W. Schuilenberg.

KRUISBELT BIJ RIJSSEN.
N.O. Tijhuis.
Z.W. Scholleman, Stokebrand, Laag Helbergen, Prins Willemsberg, Bakenhof bij Malburgen, Rijkerswaard, toren Elst, toren Slijk-Ewijk.

BAKENBERG BIJ ARNHEM.
Z. toren Elden, Rijkerswaard, huis Doornik, Hunnerberg.
O. Galgenberg, Kruishorst, kerk Rheden, kerk Drempt, kerk Hoog-Keppel, kerk Hummelo.
Van verschillende plaatsen kon de ligging niet nagegaan worden, omdat deze niet duidelijk op de kaart staat aangegeven.
Opvallend van deze lijnen is, dat de meest in het oogspringende lijnen, niet noord-zuid, maar schuin loopen, van zonsopgang op Midzomer, naar ondergang op Midwinter.
Ook bij de bekende lijn over de Externsteenen in Lippe is dit het geval.
Het is ook wel te begrijpen, dat van deze lijnen in ons land meer te vinden zal zijn dan aan N.Z. en O.W. lijnen, omdat met behulp van deze bakens steeds de juiste tijdstippen van Midzomer en Midwinter bepaald konden worden en doorgegeven met lichtvuur, of andere signalen. Zij hebben practisch nut, met N.Z. lijnen is dat het geval niet. We zien deze dan ook in mindere mate optreden dan de andere.
Ook hierover is echter het laatste woord nog niet gesproken. Het onderzoek in het terrein zelf zal weer van het meeste belang in deze zijn. De gevolgtrekkingen die wij uit dit kaartenonderzoek kunnen maken, dekken echter tenvolle de opvattingen, die men over deze zaken bij de hierboven genoemde schrijvers vindt.

Vandalisme

Als men een daad van stompzinnige vernieling van cultuurwaarden wenscht te brandmerken, dan is daarvoor het woord „vandalisme" gebruikelijk. Met dat woord wordt de bedrijver van zoo'n daad aan de algemeene verachting overgeleverd.
Wie waren eigenlijk die Vandalen?
Zij waren een Germaansche volksstam, die zijn woonplaats als de andere Germaansche volken in het Noorden van Europa had. Uit het Noordelijkste deel van Jutland, dat nu nog Vendsyssel heet, waren zij afkomstig. Daar lag ook het vaderland der Kimbren en Teutonen.
Toen omstreeks het jaar 700 voor onze jaartelling het klimaat in die streken zich in ongunstigen zin wijzigde — hetgeen van invloed was op den plantengroei en dus ook op den landbouw — trokken tal van Germaansche volken noodgedwongen naar het Zuiden om nieuwe woonplaatsen te zoeken. Velen van hen staken de Oostzee over en drongen langs de Weichsel in Oost-Europa door. Zoo vinden wij de Vandalen omstreeks den aanvang onzer jaartelling in het Weichselgebied en Silezië gevestigd. Door den toevloed van steeds nieuwe Germaansche stammen, die de Weichselmonding binnenvielen — Boergondiërs en Goten o.a. — moesten zij geleidelijk zich naar het Zuiden uitbreiden. In de eerste eeuwen onzer jaartelling kwamen zij, door de dan plaats vindende groote uitbreiding der Germanen over geheel Europa, ten slotte in Spanje terecht, staken vandaar over naar Noord-Afrika en stichtten een rijk in Carthago. Een tijdlang beheerschten zij toen met hun vloot de Middellandsche Zee en ondernamen krijgstochten naar Sicilië en Rome.
Hun verovering van Rome nu heeft hun den naam bezorgd, de verwoesters van deze stad te zijn geweest. Ten onrechte. Want niet zij hebben dat gedaan, al heeft men het op hun naam gesteld.
Een Fransch geleerde, Gautier, heeft in een boek over „Geiserik, Koning der Vandalen" dit duidelijk in het licht gesteld. Hij schrijft: Wij menschen van heden hebben de Germanen als verwoesters aangezien, maar hun tijdgenooten, die beter in de gelegenheid waren tot oordeelen, niet. De Germanen hebben eerlijk gedaan wat zij konden om het imperium (het Romeinsche rijk, dat zij bezet hadden) te bewaren en als hun pogingen mislukt zijn, dan moet men de schuld daaraan wijten, dat zij er niet toe in staat waren, maar niet aan hun bedoelingen.
Over de verovering van Rome door de Vandalen zegt hij: „Zonder slag of stoot is Geiserik op 2 Juni 455 Rome binnengetrokken. Twee weken is hij er gebleven. Wij kunnen zijn doen en laten hier goed nagaan. Zij hebben geen bloedbad, geen brand, geen verwoestingen aangericht. Daarover zijn ongeveer alle bronnen het eens. Een zeer veel latere bron uit de 6e eeuw vermeldt kort talrijke aan Romeinen begane moorden. Alleen Enagrius spreekt van een brand van de geheele stad, maar dat is kennelijk onzin. De kroniek van Zuid-Gallië (511) zegt uitdrukkelijk: Sine ferro et igne Roma praedata est, d.w.z. Rome is zonder vuur of zwaard uitgeleverd. Het getuigenis van Paus Leo I levert het beste bewijs".
Nog tegen het einde der vijfde eeuw, onder den Gotenkoning Theodorik, was Rome een stad met eenige honderdduizenden inwoners, de mooiste stad van het avondland. Pas in de oorlogen met Byzantium, honderd jaar later, kwam de groote verwoesting en het waren de legers van Justinianus die deze teweegbrachten. Gautier is dan ook van oordeel: „Het geval is glashelder. Justinianus heeft Rome verwoest, Geiserik echter geenszins, evenmin trouwens als voor hem Alarik".
De Vandalen hebben aan de verwoesting van Rome dus geen schuld. Het feit, dat Rome door hen zonder slag of stoot veroverd werd, heeft echter blijkbaar zulk een geweldigen indruk gemaakt op de diep vernederde Romeinen, dat de overlevering de veel later gevolgde verwoesting der stad op hun rekening heeft gezet. Daartoe heeft mogelijk ook bijgedragen, dat de vandalen Ariaansche Christenen waren en door de Romeinsche Christenen dus als „ketters" werden beschouwd.
Later heeft men het begrip „Vandalisme" gevormd en als brandmerk allen Germanen opgedrukt, die tegenover de hun vreemde Latijnsche beschaving onverschillig stonden. Het kreeg de beteekenis van „cultuurvijandig", zooals „barbaar", oorspronkelijk het woord voor al wat niet tot den Grieksch-Romeinsche beschavingskring behoorde, eveneens de beteekenis van „wilde, bruut" kreeg.
Wie dus het woord „vandalisme" bezigt, neemt een stukje Latijnsche, anti-Germaansche gruwelpropaganda over. Hij helpt een onjuiste overlevering bestendigen, die bestemd is om zijn eigen volk in de oogen van volksvreemden te kleineeren.

Der Vaderen Erfdeel

Briefadres: Hoofdweg 4, Amsterdam.

De stichting „Der Vaderen Erfdeel" heeft ten doel mede te werken om de volksche gedachte te doen herleven en in breede kringen van het Nederlandsche volk den eigen aard weder tot zijn recht te doen komen.
Naast het maandblad „De Wolfsangel" laat zij verschillende uitgaven uitkomen.
Het doen houden van lezingen en voordrachten, het vormen van plaatselijke werkgroepen en het organiseeren van bezichtigingen behoort mede tot haar werkzaamheid.